

Kamishibai kao likovna tehnika u dječjem vrtiću

Galic, Lorena

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:771239>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-27**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education -
Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK U ČAKOVCU**

**LORENA GALIC
ZAVRŠNI RAD**

**KAMISHIBAI KAO LIKOVNA TEHNIKA U
DJEČJEM VRTIĆU**

Čakovec, lipanj 2024.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ ČAKOVEC**

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Lorena Galic

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Kamishibai kao likovna tehnika u dječjem vrtiću

MENTOR: red. prof. mr. art., Ljubomir Levačić

SUMENTOR: mag. art., Andrija Večenaj

Čakovec, lipanj 2024.

SAŽETAK

Ovaj rad govori o japanskoj tehnici pripovijedanja koja nosi naziv *Kamishibai* i o tome kako se ona može koristiti kao likovna tehnika u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. Također, govori o tome koja je razlika između pripovijedanja i Kamishibaija te kako djeca u ranoj dobi reagiraju na jedno, a kako na drugo. Znamo da se djeca u ranoj dobi izražavaju svojim likovnim kreacijama i crtežima, pa se u ovom radu govori i o likovnim tehnikama koje se najčešće koriste u vrtiću te kako bi se Kamishibai mogao provesti kao likovna aktivnost i samim time potaknuti djecu na drugačije stvaralaštvo. Spominju se i razvojne faze u likovnom izražavanju u ranoj i predškolskoj dobi djece te kako one utječu na rast i razvoj djeteta. Ovim radom objašnjena je povijest japanskog pripovijedanja, koje su bile preteče Kamishibaija te koje vrste postoje. Isto tako objašnjene su i njegove karakteristike poput butaja, ilustracija i priče te načina izvođenja pripovijedanja. Dalje, opisan je i prikazan u koracima postupak izrade butaja, to jest same pozornice za izvođenje, priča i ilustracija koje se koriste u ovom završnom radu kako bi pobliže objasnile smisao ove tehnike i što to predstavlja za djecu. Kamishibai bio je preteča stripa, a zatim današnje televizije. Ovim se radom želi potaknuti ponovno korištenje te tehnike pripovijedanja jer je puno bolja za rast i razvoj djece od današnje tehnologije. Na kraju rada nalazi se izvedba Kamishibai priče kao likovne tehnike u vrtiću, kao i dječji radovi te komentari na samu izvedbu pripovijedanja i aktivnosti provedene u skupini.

Ključne riječi: Kamishibai, butaj, likovne tehnike, dijete predškolske dobi, kreativnost

SUMMARY

This work talks about the Japanese storytelling technique called “Kamishibai” and how it can be used as an art technique in early childhood education and care. It also tells the difference between storytelling and Kamishibai and how children at an early age react to one and how to the other. We know that children at an early age express themselves with their artistic creations and drawings, so this paper also discusses the art techniques most used in kindergarten and how Kamishibai could be carried out as an art activity and thus encourage children to create differently. Development phases in artistic expression at the early and preschool age of children are also mentioned, and how they affect the growth and development of the child himself. This paper also explains the history of the Japanese storytelling itself, which were forerunners and types of Kamishibai itself, and explains its characteristics such as “Butai”, illustrations and stories, as well as the way in which storytelling is performed. Furthermore, this paper describes and presents in steps the process of making “Butai”, that is, the stage itself for performance, stories and illustrations used in this final paper to elaborate on the meaning of this technique and what it represents for children. Kamishibai was the forerunner of today's television, and before that comic book, and this paper aims to encourage the reuse of this storytelling technique, which is much better for children's growth and development than today's technology. At the end of the paper is the performance of Kamishibai story as an art technique in kindergarten, children's works and comments on the very performance of storytelling and activities carried out in the group.

Key words: *Kamishibai, Butai, art techniques, preschool child, creativity*

Sadržaj

1.	UVOD	1
1.1.	Struktura rada	1
1.2.	Metodologija rada	2
2.	POVIJEST LUTKARSTVA.....	3
2.1.	Bunraku – lutke	4
3.	POVIJEST KAMISHIBAI-A.....	5
3.1.	Preteče Kamishibai-a	6
3.1.1.	Emaki	6
3.1.2.	Etoki	7
3.1.3.	Utusushi	8
3.1.4.	Tachi-e	9
3.2.	Vrste Kamishibai-a.....	10
4.	DIJELOVI KAMISHIBAI-A.....	12
4.1.	Butaj	12
4.1.1.	Način pripovijedanja uz pozornicu	12
4.1.2.	Način propovijedanja bez pozornice	13
4.2.	Ilustracija.....	14
4.3.	Priča.....	15
5.	RAZLIKE IZMEĐU JAPANSKOG I EUROPSKOG KAMISHIBAI-A.....	17
6.	KAMISHIBAI U PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU	18
7.	RAZVOJNE FAZE DJEČJEG STVARALAŠTVA	19
7.1.	Ometanje dječjeg stvaralaštva.....	21
7.2.	Poticanje dječjeg stvaralaštva	22
8.	LIKOVNE TEHNIKE U DJEČJEM VRTIĆU	24
8.1.	Olovka	25
8.2.	Flomaster.....	25
8.3.	Tuš – kist i lavirani tuš	25
8.4.	Tempera.....	26
8.5.	Kolaž	26
8.6.	Akvarel boje	27
9.	IZRADA AUTORSKOG BUTAJA	28
10.	ODABIR PRIČE ZA AKTIVNOST U ODGOJNOJ SKUPINI	31
10.1.	Priča.....	31

10.2. Ilustracije.....	32
11. KAMISHIBAI PRIČA U DV BEDEKOVČINA.....	35
11.1. Uvodni dio.....	35
11.2. Glavni dio.....	36
11.3. Završni dio	37
11.4. Dječji radovi i komentari	37
ZAKLJUČAK	44
LITERATURA	45
POPIS SLIKA	47

1. UVOD

Ako bismo se zapitali odakle potječe slikovnica ili strip, sa sigurnošću bismo mogli reći da je japanska tehnika pripovijedanja, koja se naziva *Kamishibai*, imala veliku ulogu u njihovu nastanku. Kamishibai je tehnika pripovijedanja koja ima nekoliko karakteristika, a to su: pozornica (*Butai*), priča i ilustracije. No, vodeću ulogu imao je pripovjedač pod imenom Kamishibaya, koji je morao posjedovati dobre pripovjedačke sposobnosti kako bi pridobio djecu da slušaju njegovu priču.

Nekada je to bio vrlo poznati način pripovijedanja, ali i prikupljanja djece, međutim, pojavom televizije i medija vrlo brzo pao je u zaborav. Ovim radom želi se tu, malo kome poznatu tehniku, ponovno staviti u prvi plan te objasniti njezine pozitivne utjecaje na razvoj djece. Današnja djeca većinom gledaju crtiće ili animirane filmove te ne postoji nikakva interakcija između njih i medija. Međutim, tom tehnikom itekako se utječe na dječje govorno stvaralaštvo, a pored toga i na likovno izražavanje.

Djeca u ranoj i predškolskoj dobi najviše se izražavaju crtežima, pogotovo u periodu dok još nisu vješti govornici. Promatrajući dječji likovni rad, odgojitelji i pedagozi mogu vidjeti u kojoj se fazi razvoja ona nalaze, što im uvelike pridonosi u procjenjivanju dječjeg rasta i razvoja. U ovom radu biti će spomenute neke faze razvoja koje se pojavljuju u ranoj i predškolskoj dobi djeteta, ali i najčešće likovne tehnike koje se koriste u ustanovama vrtića.

1.1. Struktura rada

Ovaj rad sastoji se od ukupno 12 poglavlja kojima je svrha upoznavanje Kamishibai tehnike kako bi ona postala jedna od primarnih metoda učenja i podučavanja djece što većem broju djelatnika u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, ali i roditeljima te svima zainteresiranima.

U uvodnom dijelu navedene su glavne odrednice ovoga završnog rada. Uvod u završni rad, zatim struktura rada, u kojoj se nalazi kratki pregled izgleda završnoga rada, te koji se princip pisanja ovog rada koristio.

U glavnom dijelu nalaze se sve najvažnije odrednice koje opisuju i objašnjavaju cilj završnog rada, a to su: povijest lutkarstva, povijest Kamishibaija,

razlika između Kamishibaija i pripovijedanja, načini izvođenja Kamishibai tehnike i njezine karakteristike. Cilj je tih poglavlja objasniti odakle dolazi Kamishibai tehnika pripovijedanja i kako doprinosi razvoju djece. Osim toga, cilj je i zainteresirati i potaknuti što veći broj djelatnika u obrazovanju da koriste ovu tehniku u podučavanju, a kako bismo došli do toga objašnjena je povijest japanskog pripovijedanja, načini na koje se sve može izvoditi te njegove karakteristike.

Nadalje, u drugom dijelu objašnjene su razvojne faze dječjeg stvaralaštva te likovne tehnike koje se najčešće koriste u ustanovama dječjeg vrtića. Tehnike koje se objašnjavaju su: olovka, flomaster, tuš i kist i lavirani tuš, tempera, kolaž i akvarel boje. Na kraju glavnog dijela objašnjena je japanska tehnika pripovijedanja Kamishibai u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

U završnom dijelu rada objašnjen je postupak izrade autorskog butaja po koracima, odabira priče koja će biti prezentirana u vrtiću te prikaz autorskih ilustracija vezanih uz priču. Spomenuta japanska tehnika izvedena je u dječjem vrtiću Bedekovčina, a nakon izvedbe uslijedile su i likovne aktivnosti u svrhu pisanja ovog završnog rada. Na kraju se nalaze i dječji radovi te njihovi komentari vezani uz tu tehniku pripovijedanja.

U zaključku su navedene sve dobre osobine Kamishibai tehnike pripovijedanja, navedeno je i zašto se odgojitelji sve češće odlučuju za tu tehniku u svrhu podučavanja djece te zašto ju mediji nikada neće moći zamijeniti.

1.2. Metodologija rada

U svrhu pisanja ovog završnog rada koristit će se primarni i sekundarni izvori podataka. Istraživanje se provodi proučavajući stručnu literaturu, nakon čega se dolazi do informacija potrebnih za ovaj završni rad. Nakon provedenog istraživanja izrađuje se autorski Butai, odabire priča te se oslikavaju ilustracije uz pomoć kojih se provodi aktivnost u vrtiću, a na kraju se iznosi zaključak koji proizlazi iz aktivnosti. Cilj je ovog završnog rada upoznati što više odgojitelja, a samim time i roditelja s pozitivnim stranama tehnike pripovijedanja koja doprinosi boljem razvoju djece.

2. POVIJEST LUTKARSTVA

Djeca u predškolskoj dobi svijet promatraju kroz igru u kojoj oni vode glavnu ulogu. Tijekom te igre uče važne životne odrednice i stječu radne navike. Djecu tijekom igre nije poželjno prekidati jer je ona vrlo važna za njihov razvoj. Djetetova prva igračka uvijek će biti neka vrsta lutke, stoga i samo lutkarstvo ima važnu ulogu u djetetovu rastu i razvoju. Autorica Marijana Županić Benić (2009.) u svojoj knjizi govori kako pojam *lutka* ima mnogo značenja u dječjoj igri te u svojoj funkciji poprima različite oblike poput scenske, plastične ili modne lutke.

Lutka se u lutkarstvu smatra pokretnom figurom kojom upravlja lutkar. Lutkar je osoba koja manipuliranjem i pokretanjem lutke oživljava njezin karakter, pa se u kazalištu smatra kao posrednik između publike i izvođača. Lutka je glavna odrednica u kazalištu, a svaki načinjen pokret daje joj smisao. Lutkarstvo je scenska umjetnog koja je u današnje vrijeme stavljena u drugi plan i kojoj je nametnuto da je vezana samo uz predškolsku dob. Scenska umjetnost u sebi sadrži likovni, glazbeni, dramski, književni i plesni izričaj, u koji se mogu uključiti i odrasli, a ne samo djeca. Tom umjetnošću lutkari mogu prenijeti svoju kreativnost i vrline na publiku, te tako doprinijeti razvoju govora, samopouzdanja i kreativnosti (Županić Benić, 2009).

Lutke i lutkarstvo tijekom godina razvijali su se i dobivali različita obilježja pa se mogu podijeliti u određene skupine. Način pokretanja lutke jedna je odrednica po kojoj dijelimo lutke, a ti pokreti se čine rukom, štapom ili koncima. Takve se lutke dijele još i po poznatim nazivima, a to su: ručne (ginjol i zjevalica), lutke koje su na štapovima (velike lutke, javajke i lutke koje se koriste u kazalištu sjena) i, na kraju, lutke koje se nalaze na koncima (marionete). Lutke se mogu razlikovati i po poziciji na kojoj se izvode, pa ih tako dijelimo na one koje se izvode odozgo i na one koje se izvode odozdo. Iako su te vrste najpoznatije u svijetu, postoje i ostale vrste lutaka od kojih ću u ovome radu izdvojiti jednu, a to je *bunraku* lutka (Županić Benić, 2009: 9).

2.1. Bunraku lutke

Iako su lutke podijeljene po određenim kriterijima, kreativnost lutkara može dovesti do odstupanja od tih kriterija, pa onda nastaju lutke koje ne možemo svrstati u određenu kategoriju, ali to ne znači da one nisu jednako važne u scenskoj kulturi. Kreatori lutaka svoje lutke izrađuju po određenim kriterijima, ali svaki od njih ima slobodu dodati nešto svoje i dati lutki posve novu značajku (Županić Benić, 2009: 112).

Bunraku lutke dobile su naziv po uzoru na japanskog lutkara Uemura Bunrakukena. Lutku čine glava, tijelo, ruke i noge, a velika je usredotočenost usmjerena na animaciju glave. Animacija glave posebna je po tome što su detalji realistični i jedinstveno napravljeni tako da lutka kojom upravlja lutkar može pomicati oči gore-dolje, zatvarati kapke, otvarati usta te isplaziti jezik. Kod pokretanja takve lutke potrebna su tri animatora koja trebaju biti usklađena jer svaki krivi pokret znači propast predstave (Županić Benić, 2009: 114).

Glavni animator u Japanu je vrlo cijenjen jer je potrebno čak 20 godina da bi netko došao do te pozicije. Svaka predstava se uvježbava dugo i potrebna je predanost tom poslu. U Japanu se takve predstave održavaju i po šest sati te su obično vrlo spore, a sadržaj predstave većinom oslikava tradicijske vrijednosti i doba samuraja (Županić Benić, 2009: 116).

Slika 1. Prikaz bunraku lutke

3. POVIJEST KAMISHIBAIJA

U današnje vrijeme publici su vrlo poznate japanske *anime* (animacije) te usko povezane *mange*. No, prije tih velikih uspješnica, na japanskim ulicama prevladavala je forma pripovijedanja koja nosi naziv Kamishibai – papirnato kazalište. Kamishibai se prvi puta pojavio u 1930-im godinama, kada je pripovjedač Kamishibaya postavio svoj ručno izrađeni butaj (pozornicu) na svoj bicikl te počeo izvoditi predstavu na ulicama Tokija. Butaj je predstavljao, mogli bismo reći, neku vrstu minijskurnog kazališta u kojem su se nalazili likovni crteži, a pomicanjem tih crteža pripovjedač je stvarao svoju priču (Nash, 2009: 15, vlastiti prijevod).

Kamishibai se može nazvati i kazalištem za siromašne jer je procvat doživio kada je Japan bio u velikim financijskim poteškoćama. U 1930-im Japan je proživljavao ekonomsku depresiju zbog čega su ljudi završili na ulici te su morali tražiti način za preživljavanje, a upravo Kamishibai pružio je umjetnicima i pripovjedačima priliku za zaradu. Kamishibaya (pripovjedač) uz svoje je pripovijedanje prodavao i slatkiše kako bi privukao što veći broj djece, a priče su se pripovijedale serijski, to jest imale su epizode, što je još više pridonosilo tome da se publika ponovno vrati, ne bi li vidjela što će se dogoditi u sljedećoj epizodi (McGowan, 2010., Kamishibai for children, vlastiti prijevod).

Slika 2. Djeca okupljena oko butai-a

Zahvaljujući pripovijedanju na takav način nastao je i svima poznati engleski naziv *Cliffhanger*, što bi u izravnom prijevodu značilo *onaj koji visi s litice*, a označava nedorečen i nerazjašnjen završetak neke epizode. Glavna je svrha cliffhangera ostaviti publiku u neizvjesnosti i stvoriti joj pitanja na koja će odgovore dobiti tek u sljedećoj epizodi. Takvim načinom produžuje se zanimanje publike za nastavak, što je Kamishibayama bio zagarantiran izvor zarade.

3.1. Preteče Kamishibaija

3.1.1. Emaki

Iako ima vrlo malo zapisa o samoj povijesti tog pripovijedanja i kako je uopće nastalo, autor Eric P. Nash (2009.) u svojoj knjizi spominje najranije preteče Kamishibaija, a to su *emaki* (ilustrirani svitci) koji su se prvi put pojavili u davnom osmom stoljeću. Koristili su ih redovnici kao slikovno pomagalo u prepričavanju povijesti svojih samostana. To je prvi zabilježeni primjer kombiniranja pripovijedanja uz ilustrirane svitke.

Slika 3. *Emaki* - ilustrirani svitak

3.1.2. Etoki

Uz emaki, u dvanaestom stoljeću pojavila se tradicija koja nosi naziv *etoki*, što bi u prijevodu značilo slikovno pripovijedanje priča. Svojim dubokim korijenima potječe s ulica Japana, gdje je ubrzo postala vrlo popularna. Dok su prethodnim ilustriranim svitcima pripovijedali redovnici, ovom tradicijom do izražaja su došli pripovjedači, ali i žene koje do sada nisu bile spomenute. U svoje izvedbe uveli su i neke promjene poput muzičkih instrumenata, kao što je *biwa*, japanska drvena lutnja kratkog vrata i *sasara*, male drvene udaraljke (Kaminishi, 2017:19-30, vlastiti prijevod).

Slika 4. Biwa - japanska drvena lutnja kratkog vrata

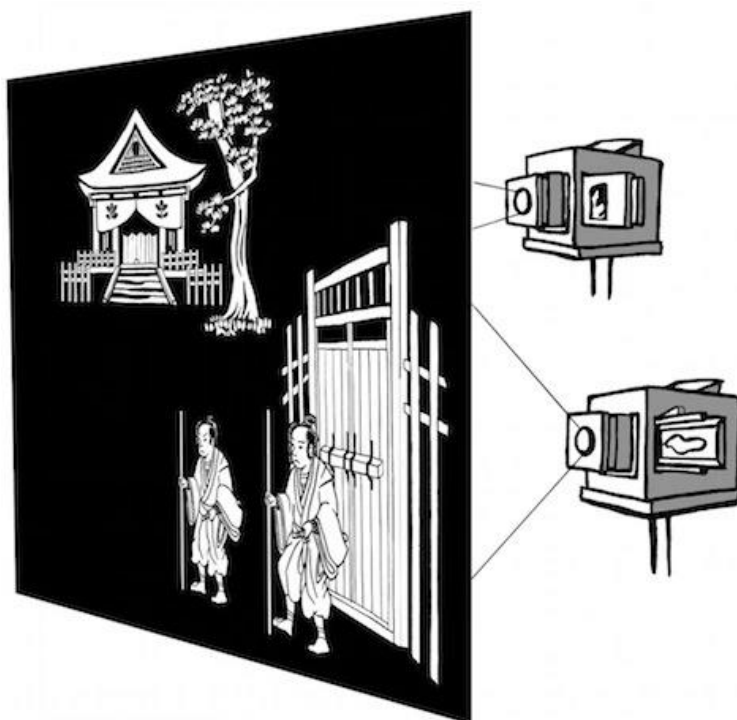
Slika 5. Sasara - japanske drvene udaraljke

3.1.3. Utusushi

U Japanu se razvitkom tih prijašnjih sliko-priča pronašao i novi način prikazivanja, koji je dobio naziv *čarobne svjetiljke*. Taj način pripovijedanja odvijao se u zamračenoj prostoriji uz pomoć svjetiljki. Usko povezano je i kasnije lutkarsko kazalište sjena, koje svojom specifičnošću i danas oduševljava publiku diljem svijeta. *Utusushi*, u slobodnom prijevodu projicirane slike, za svoju performansu trebao je nekoliko pripovjedača koji su morali biti koordinirani kako bi izvedba bila na profesionalnoj razini te kako bi sama predstava mogla biti izvedena. Također, morali su biti iznimno pažljivi jer su upravljali vrlo opasnim i zapaljivim predmetima u mračnim prostorijama, te bi ih samo jedan krivi pokret stajao tragičnog završetka (McGowan, 2010: 3, vlastiti prijevod).

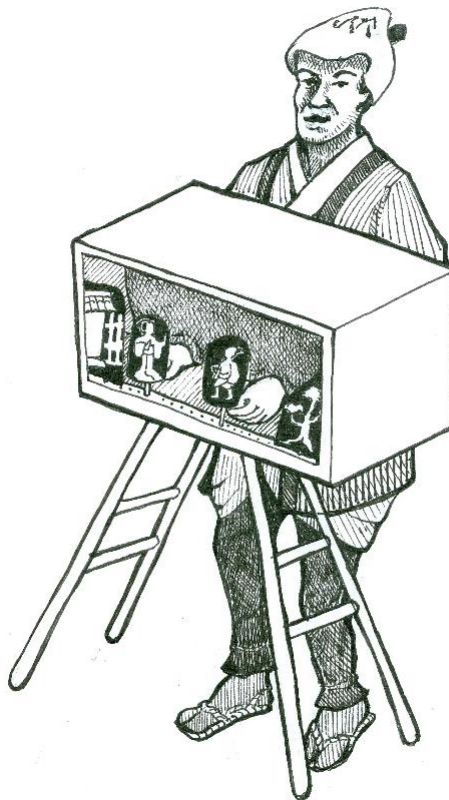
Slika 6. Prikaz Utusushi izvedbe

3.1.4. Tachi-e

Nakon pripovijedanja koje se je odvijalo u zamračenim prostorijama, čovjek poznat po imenu Shin-san početkom 1900-ih godina osmislio je novi način pripovijedanja. Osmislio je takozvano papirnato kazalište, bio je to papir zalijepljen na štapić koji je na jednoj stranici ocrtavao ilustraciju u jednoj poziciji te se brzim okretom na drugu stranu prikazala ilustracija u drugoj poziciji. Tom metodom nastala je takozvana animacija u pokretu, za čije izvođenje nije bilo potrebno mnogo ljudi, već je pripovjedač mogao izvoditi performans posve sam. Shin-san ovu je tehniku počeo izvoditi na ulicama, ali gledatelji nisu bili impresionirani te su ga optužili da izvodi jeftino kazalište kako bi zaradio. Nakon optužbi, Shin-san nije odustao pa je tako svoje lutkice odlučio povećati i pokušati s izvedbama ponovno. Stekle su popularnost i tako su nastale *tachi-e*, odnosno stajace kazalište. Današnje ilustracije, koje su u obliku ravnih slika tako su stekle naziv *hira* kako bi se razlikovale od *tachi-a* (Nash, 2009: 20, vlastiti prijevod).

Slika 7. Prikaz Tachi-e

3.2. Vrste Kamishibaija

Osim različitih preteča Kamishibai tehnike pripovijedanja, u nekoliko izvora mogu se pronaći i različite vrste te tehnike pripovijedanja i svrhe za koju se koriste. Tako među glavnim podjelama postoje:

Gaitô Kamishibai (ulični kamishibai)

Gaitô Kamishibai dominirala je u Japanu te je prva vrsta koja se spominje u literaturi. Kamishibaya je na svojem biciklu imao pričvršćen butaj te je putovao od ulice do ulice kako bi djeci pričao priče. Otuda potječe i naziv ulični kamishibai. Prije izvedbe pripovjedač bi svojim drvenim palicama, koje nose naziv *hyogoshi*, dozivao djecu. Nakon što su se okupila, umjesto karata, Kamishibaya je djeci prodavao slatkiše i tako zarađivao. Zatim je uslijedila izvedba u kojoj je pripovjedač pričao priču uz popratne ilustracije koje su bile oslikane na karticama. Kamishibaya je pričao tri priče: jednu akcijsku koja je bila namijenjena dječacima, jednu emotivnu za djevojčice i jednu smiješnu za kraj. Tu zadnju priču uvijek bi ostavio nerazjašnjenom i otišao dalje kako bi si zagarantirao daljnji dolazak publike (Sitar, 2020., vlastiti prijevod).

Kokusaku Kamishibai (ratna propaganda)

Kokusaku Kamishibai služio je u propagandne svrhe ali i za podizanje motivacije vojnicima na bojišnici te za informiranje siromašne populacije koja si nije mogla priuštiti radio ili novine. Prilikom izvođenja, pripovjedač je morao biti izuzetno oprezan i čitati tekst koji je bio na poledini kartica, točno onako kako je zapisano jer bi inače snosio posljedice. Gledatelji su trebali biti u potpunoj tišini jer je svaka interakcija mogla uzrokovati političke nemire. Takvim striktnim pravilima kamishibai je doživio procvat ne samo među djece nego i među odraslom populacijom (McGowan, *The Many Faces of Kamishibai*, vlastiti prijevod).

Kyôiku Kamishibai (obrazovni kamishibai)

Svrha izvedbe *Kyôiku Kamishibai* bila je obrazovna, pa su pripovjedači morali biti obrazovani i podučeni za takve izvedbe. Sve teme koje imaju pouku i koje educiraju najčešće djecu, mogu spadati u taj oblik podučavanja. U povijesti se najčešće koristio za širenje kršćanske vjere, a priče su uglavnom nosile neku poruku uz koju djeca uče o lijepom ponašanju i običajima. Osim što su pripovjedači morali biti

obrazovani za izvođenje, ilustracije su kod takvih izvedbi također bile stilski drugačije oblikovane te su se razlikovale u odnosu na amaterske izvedbe, koje su bile izvođene na ulicama.

Tezukuri Kamishibai (autorski izrađen kamishibai)

Način pripovijedanja *Tezukuri Kamishibai* sve je popularniji u radu s djecom. Prvi početci bilježe se tridesetih godina prošlog stoljeća, kada se taj oblik koristio u socijalnom obrazovanju kao poticaj u stvaranju i iznošenju vlastitih priča kod djece i mladih. Kasnije se počeo upotrebljavati u odgojno-obrazovnom procesu kao didaktičko sredstvo te se kao takav vrlo brzo širi po cijelom svijetu. Takav autorski izrađen kamishibai vrlo je popularan jer autor sam izrađuje pozornicu, ilustracije te sam piše tekst priče, pa se tako potiče stvaranje unikatnih dijela. Kako su naveli u svojoj knjizi autori Ivon i Zavoreo Rakić (2018.), izvedba će biti uspješna samo ako je pripovjedač toliko usmjeren na pripovijedanje da se koristi svojom empatijom i tako dotiče djecu koja s uzbuđenjem prate događaje junaka koji se nalazi u priči. Kod izvođenja izuzetno je važno kako izvodimo, koliko smo uključeni u cijelu priču i jesmo li dovoljno razgovijetni prilikom pripovijedanja. Ako je izvedba uspješna, takav oblik pripovijedanja motivira djecu na kasnije zanimanje i ljubav prema čitanju literature, te tako potiče razvoj i proširivanje vokabulara. Postoje tako i razni festivali na kojima se mogu pronaći originalni autorski izrađeni butaj, priče te ilustracije koje se izvode, a zatim se odabire pobjednik.

4. DIJELOVI KAMISHIBAIJA

Kako bi izvedba bila uspješna, svi dijelovi Kamishibaija moraju biti usklađeni te se moraju nadopunjavati. Prilikom izvođenja Kamishibai priče, vizualne tehnike i usmeno pripovijedanje moraju biti ujednačene kako bi se zainteresirala publika te tako osigurala ponovna izvedba. Autorica Tara McGowan u svojem radu navodi kako je Futamata Eigoro jednom prilikom izveo priču bez čitanja teksta s poledine kartica te time stvorio umjetnost koja spaja te dvije tehnike u cjelinu (The Mechanics of Kamishibai Through the Art of Eigoro Futamata, vlastiti prijevod).

U daljnjem tekstu bit će navedeni dijelovi koji čine Kamishibai tehniku te će svaki od njih biti objašnjen.

4.1. Butaj

Butaj ili sama pozornica napravljena je od drvene konstrukcije te poprima oblik minijaturnog kazališta. U pozornicu se umeću ilustracije pomoću kojih se pripovijeda priča. Svaki butaj sadrži okvir, vratašca i prostor namijenjen za ilustracije. Prilikom otvaranja svojih vratašca, butaj stvara dojam otvaranja zavjese prije kazališne predstave. Pozornica može biti napravljena od različitih materijala i može poprimiti različite oblike, što ovisi o autoru. Dimenzije pozornice mogu biti različite, dok su formati papira A4 ili A3 (Kamishibai – pripovijedanje uz slike).

4.1.1. Način pripovijedanja uz pozornicu

Iako je to sastavni dio Kamishibai tehnike, postoje dva načina pripovijedanja priče. Prvi način je uz pozornicu (butaj), gdje pripovjedač koristi drvenu konstrukciju koju, ovisno o publici, postavlja na određenu visinu. Ako je priča namijenjena djeci, pozornicu je potrebno postaviti malo više od razine očiju kako bi sva djeca mogla uživati u izvedbi. U drvenu konstrukciju se zatim umeću kartice, pri čemu je vrlo važno provjeriti jesu li ispravno postavljene kako ne bi došlo do poteškoća prilikom izvođenja priče. Kartice se zatim brže ili sporije, ovisno o potrebi radnje priče, jedna po jedna izvlače iz drvene konstrukcije, najbolje na desnu stranu kako bi gledaoci imali dojam da priča ide prema naprijed. Pripovjedač tako sjedi ili stoji na desnoj strani konstrukcije kako bi lakše mogao manipulirati ilustracijama. Prije izvedbe,

pripovjedač može koristiti tradicionalne drvene štapiće, hyoshigi, kojima najavljuje izvedbu i upozorava djecu da ona uskoro počinje. Za taj dio se mogu koristiti i drvene udaraljke ili bilo koji ručno izrađeni instrument koji svojim ritmom upućuje na izvedbu (Kamishibai za djecu, 2010., vlastiti prijevod).

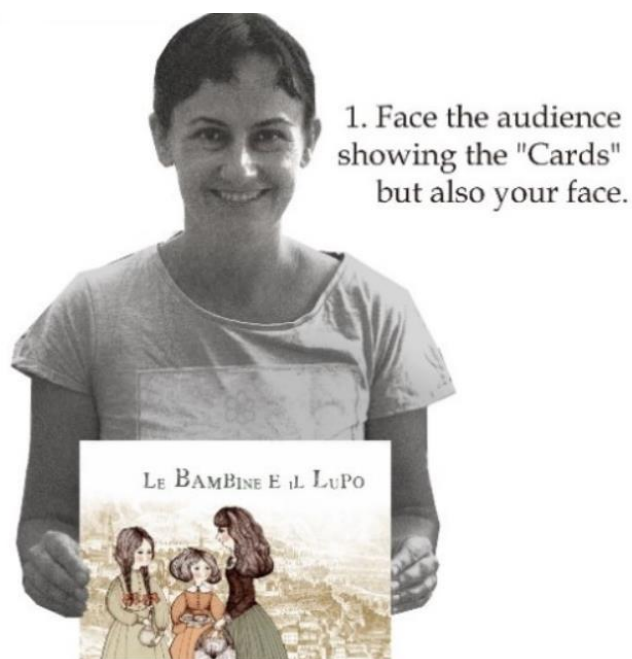
Slika 8. Izvedba priče uz pozornicu

4.1.2. Način propovijedanja bez pozornice

Način pripovijedanja priče bez korištenja pozornice izvodi se tako da pripovjedač kartice s ilustracijama drži u svojim rukama. Za izvedbu je potrebno da pripovjedač bude okrenut licem prema publici i da drži kartice na prihvatljivom mjestu kako bi gledatelji mogli nesmetano pratiti priču. Kartice je zatim potrebno uhvatiti lijevom rukom za gornji rub, pridržavajući ih kako bi mogle stajati okomito. Kada smo gotovi s čitanjem teksta na poledini kartice, potrebno ju je desnom rukom maknuti prema desnoj strani te je postaviti iza skupa kartica. To možemo učiniti brže ili sporije, ovisno o radnji priče i ugođaju koji želimo stvoriti prilikom izvedbe. Na poledini svake kartice nalazi se tekst priče koji pripovjedač može čitati ili mu može poslužiti kao podsjetnik prilikom izvedbe. Taj postupak se izvodi sve dok priča ne bude gotova i dok se ne najavi kraj (Kamishibai, vlastiti prijevod).

Slika 9. Izvedba priče bez pozornice

4.2. Ilustracija

Kako bi Kamishibai tehnika bila uspješno izvedena, vrlo važnu ulogu imaju ilustrirane kartice koje moraju biti usklađene s pričom. Ilustracija mora biti pomno odabrana tako da ne odvraća gledatelja od slušanja priče. Za likovnu interpretaciju priče vrijedi osnovno pravilo da je manje nekad više te ono što se govori mora biti u ravnoteži s onime što sama ilustracija prikazuje. Odabir likovne tehnike ovisi o tome što se želi prenijeti publici, ali ona može biti različita. Važno je prilikom oslikavanja koristiti svijetle boje, dok glavni oblik možemo obrubiti crnom bojom kako bismo ga istaknuli. Na poledini ilustracije stavlja se tekst priče ili natuknice koje služe kao bilješke pripovjedaču prilikom izvođenja priče. Posebnu pažnju moramo obratiti na to da ilustracije budu publici dobro vidljive i na nekoliko metara udaljenosti. Pripovjedač uz pomoć ilustracija i dramatizacije komunicira s publikom, što na kraju rezultira emocijom koju publika doživljava (Kamishibai – pripovijedanje uz slike).

Kada gledamo u povijest, najstarije ilustracije bile su crno-bijele te siromašne, bez puno detalja, pri čemu se većinom koristila olovka, što je karakteristika tradicionalne tehnike japanskog crtanja. Godinama kasnije Kamishibai poprima novu verziju, gdje se kod izrade ilustracija pažljivo odabire tehnika slikanja, ovisno o tome

što se želi prenijeti publici. Autor Nash (2009.) u svojoj knjizi govori kako se prvo ilustracija skicirala olovkom, nakon čega su se obrisi radili tintom. Zatim se ilustracija bojala vodenim bojama, a na kraju se na ilustraciju stavlja zaštitni sloj laka kako bi se osigurala od kiše te time bila dugotrajnija. Za oslikavanje ilustracija poželjno je imati neka znanja medijske kulture kako bismo prilikom stvaranja ilustracija znali koje planove i kadrove koristiti za određenu karticu (Kamishibai – pripovijedanje uz slike).

Zlatno je doba Kamishibai doživio prvi put kada je u svijet lansirao lik superheroja po imenu Golden Bat, čiji je ilustrator bio Takeo Nagamatsu. Bio je to prvi kostimirani superheroj koji je imao glavu kostura te prekrižene oči, zbog čega je stekao popularnost u to doba. Njegov ilustrator, Takeo Nagamatsu, studirao je umjetnost i dizajn na fakultetu i radio kao dizajner za kompaniju prije nego što je stekao karijeru kao kamishibai umjetnik (Nash, 2009:104, vlastiti prijevod).

Slika 10. Prikaz superheroja Golden Bata

4.3. Priča

Sljedeći dio koji zaokružuje Kamishibai tehniku i stvara cjelinu jest tekst, odnosno priča. Priču stvara autor, a ona se može napisati prije oslikavanja ilustracija

ili nakon, ovisno o individualnoj volji autora. Prilikom sastavljanja priče bitno je paziti na pravopis te razumijevanje govora i teksta jer inače izvedba neće biti uspješna. Tekst mora biti primjeren dobi kojoj je izvedba namijenjena te, u skladu s tim, moraju biti primjerene i ilustracije. Za mlađu dob poželjno je koristiti jednostavne rečenice kako bi djeca mogla razumjeti poruku koja im se želi prenijeti pričom, dok je starijoj dobi poželjno dodavati neke nove riječi kako bi se obogatio vokabular, no pri tome treba biti umjeren da ne bi došlo do opterećenja i neshvaćanja priče (McGowan, 2010:36, vlastiti prijevod).

Kada se priča odabire, imamo nekoliko faktora na koje trebamo obratiti pozornost. Osim dobi djece, vrlo je bitno da roditelji, a posebno odgojitelji, prilikom odabira priče prate i njihove interese te razvojne karakteristike. Važno je djecu zainteresirati za taj oblik pripovijedanja, pa je odabir priče bitan faktor kojim ćemo to postići. Isto tako, ne smijemo zanemariti pripovjedačevu ulogu jer on prenosi priču publici i stvara ugođaj priče. Svojim tonom glasa, mimikom i gestama upotpunjuje priču i stvara osjećaj da priča oživljava pred gledateljevim očima. Poželjno je da pripovjedač u određenoj mjeri uključuje gledatelje u radnju priče te tako upotpuni izvedbu, a radnji priče doda interakciju između pripovjedača i gledatelja (Velički, V. 2013.).

5. RAZLIKE IZMEĐU JAPANSKOG I EUROPSKOG KAMISHIBAIJA

Kamishibai tehnika pripovijedanja u japanskoj se kulturi koristila kao propagandno sredstvo i izvor kojim su mještani zarađivali za život. Poznato je da je Kamishibaya na svojem biciklu putovao kroz grad te prepričavao priče djeci koja su se igrala na ulicama. U svojim pričama ostavljao bi otvoren završetak kako bi djeca morala doći i sljedeći put da bi saznala nastavak priče. Nakon Drugog svjetskog rata taj način pripovijedanja bio je i jedini izvor informacija do kojih su ljudi mogli doći kako bi saznali što je s njihovim bližnjima. Danas se u Japanu ta tehnika isto izvodi u podučavanju i edukaciji djece u odgojno-obrazovnim ustanovama. Također se koristi i u psihoterapiji te različitim govorno-jezičnim istraživanjima (Čepeljnik, Bucik, Zajec, 2018.).

Kamishibai se u Europi koristi kao sredstvo za učenje i podučavanje djece, u knjižnicama ili igraonicama. Njegova važnost ističe se unazad nekoliko godina jer se većina učitelja i odgojitelja koristi tom metodom u odgoju i obrazovanju djece. Uz svoju specifičnost, doprinosi razvoju govora i interpretacije kod djece, razvija maštu i potiče na interakciju. Zahvaljujući Kamishibaiju djeca se oslobađaju treme od javnog nastupa te razvijaju samopouzdanje. Iako nije svima poznata, ta metoda polako počinje biti popularizirana i rasprostranjuje se diljem Europe.

6. KAMISHIBAI U PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU

Nakon rata Kamishibai tehnika pripovijedanja preselila se s ulica Japana u odgojno-obrazovne ustanove, gdje se koristila kao tehnika podučavanja djece. Djeci su se tako pomoću priča prenosila znanja iz Povijesti, Biologije i drugih predmeta. Na poledini kartica nalazile su se točne upute kojih su se učitelji morali pridržavati. Tako više nije bilo slobodne interpretacije nego se priča čitala onako kako je bilo zapisano, dok su se kartice mijenjale onom brzinom kojom je bilo označeno. (McGowan, 2010.)

Kamishibai tehnika danas se većinom koristi u predškolskom odgoju i obrazovanju kao popratno didaktičko sredstvo za odgoj djece, no u Hrvatskoj je tek počela dobivati na popularnosti te je malo kome poznata. U ranoj i predškolskoj dobi ta tehnika pruža djeci razvoj mašte i imaginacije te se njome utječe na kreativnost i razvoj govornih sposobnosti. Smatra se da se korištenjem te tehnike djeci omogućava razvoj samopoštovanja i samopouzdanja jer svako dijete može sudjelovati u kreiranju priče. Isto tako, kreativnost u likovnom području vrlo je bitna jer pozitivno utječe na dječje likovno stvaralaštvo i razvoj fine i grube motorike.

Autorica Tara McGowan (2010.) u svojoj knjizi navodi neke od ključnih elemenata koji se postižu prilikom izvođenja te tehnike u predškolskim ustanovama. Kamishibai tehnika pripovijedanja utječe na djecu tako što:

- olakšava razumijevanje stranih jezika,
- utječe na izgradnju pozitivnih referenci na stranom jeziku,
- potiče kreativnost, maštu i otkrivanje talenata,
- doprinosi emocionalnom doživljaju,
- stvara motivaciju za učenje,
- suzbija strah od javnog nastupa i omogućuje razvoj samopouzdanja,
- razvija jezične vještine, govor i komunikaciju.

Odgojitelj prilikom izvođenja Kamishibai priče može koristiti razne rekvizite ili pokrete tijelom te je poželjno da u to uključi i djecu. Važno je emocijom doprijeti do djece jer se time postiže najjači uspjeh i zainteresiranost djece za kasnije čitanje literature.

7. RAZVOJNE FAZE DJEČJEG STVARALAŠTVA

U ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju dolazi do najznačajnijih promjena u razvoju djeteta. Tako je jedan od njih i likovno stvaralaštvo. Prilikom boravka djece u predškolskim ustanovama odgojitelji mogu najranije od svih saznati neke bitne činjenice o djetetovu razvitku i mogućim poteškoćama. Putem dječjih likovnih radova odgojitelji mogu uočiti u kojoj su djeca razvojnoj fazi. Procesu sazrijevanja djeteta na području likovnog stvaralaštva utječu na njih:

- razvoj psihomotoričkih sposobnosti, ovladavanje tehnikama i potrebnim alatom, primjerice: kistom, perom, olovkom...,
- spoznavanje i osvještavanje okoline te razvoj znanja o njoj,
- razvitak potrebe i sposobnosti za prikazivanjem okoline.

Gore navedeni procesi međusobno su u simbiozi te, ovisno o dobi djeteta, jedan je od njih više ili manje dominantan, s obzirom na to u kojoj razvojnoj fazi se dijete nalazi. Kada se govori o razvojnim fazama dječjeg stvaralaštva, mnogi autori navode svoje verzije i stajališta te faze razvoja djece prikazuju na različite načine. No, ono što je svima zajedničko jest opisivanje karakteristika dječjeg likovnog izraza. Čitanjem literature nailazimo na tri općenita razdoblja u dječjem likovnom razvoju, a to su:

1. faza šaranja,
2. faza shematskog prikaza motiva,
3. faza vizualnog realizma.

Prema poznatom razvojnom psihologu Jeanu Piagetu smatra se da se kroz likovni izraz djece uvelike utječe na njihov intelektualni razvoj. Kako se došlo do zaključka da se putem dječjeg crteža može doći do spoznaja o dječjem razvoju tako je likovno stvaralaštvo djece postalo utjecajno u dječjim vrtićima. Zbog određivanja faza razvoja i otkrivanja potencijalnih poteškoća kod djece, likovno izražavanje dobilo je posebnu važnost u dječjem razvoju. Kroz stvaralaštvo djeca iskazuju svoje unutrašnje osjećaje, razmišljanja i procjenjivanja na najiskreniji i najspontaniji način. Tako se,

prema Piagetu, razlikuju četiri faze razvoja dječjeg mišljenja koje su u simbiozi s fazama dječjeg stvaralaštva, a to su:

1. Senzomotorička faza – razdoblje senzorno-motoričke inteligencije (0.-2. god.)

U senzomotoričkoj fazi razvoja, djeca samostalno istražuju okolinu te dolaze do zaključaka. Razvija se fina motorika ruku, a kroz baratanje pojedinim predmetima, djeca rješavaju određene probleme. Djeca najviše uče dok su u pokretu i dok obavljaju određene radnje poput hvatanja, bacanja, kretanja i slično.

2. Predoperativna faza – razdoblje predoperacijskog mišljenja (2.-7. god.)

U predoperativnoj fazi, u kojoj se nalaze djeca rane i predškolske dobi, razvija se uloga simbola i jezika te ostalih sposobnosti. Djeca u tom razdoblju najviše razvijaju svoju osobnost, pa je vrlo bitno koje i kakve poticaje ćemo im pružiti. Djeca u toj fazi najviše uče tijekom igre, posebno igre pretvaranja i oponašanja. Prilikom aktivnosti vrlo je bitno da poticaji budu opipljivi ili vidljivi jer djeca u toj dobi ne mogu mentalno manipulirati i rješavati pojedine operacije.

U likovnom izrazu, djeca u toj fazi prelaze na simboliku crteža te nekontrolirano i bez jasne zamisli kreiraju crtež. U to razdoblje svrstavamo djecu od druge do četvrte godine, a tu fazu nazivamo fazom šaranja, u kojoj se kod djece događa pomak u fizičkoj kretnji šake te izvlače određene linije ili simbole. Svaki imenovani crtež kod djece te dobi znači razvoj apstraktnog mišljenja i razvoj sposobnosti povezivanja stvarnog objekta s nacrtanim. Između četvrte i sedme godine dijete postepeno razvija crtačke i tehničke tehnike, pa i njihovi crteži prikazuju ono što su zamislili. Spontanim izražavanjem djeca sve više usvajaju i likovne elemente i tehnike.

3. Faza konkretnih operacija – razdoblje konkretnih operacija (7.-11. god.)

U fazi konkretnih operacija djeca prelaze sa spontanih crteža na perceptivni pristup, gdje logički pristupaju likovnim zadacima. Djeca logički razmišljaju i promišljaju o konkretnim situacijama te se tako i likovno izražavaju. Svako svoje likovno izražavanje biraju namjerno te koriste stečene elemente i pojmove koji pridonose uvjerljivom preslikavanju određenih zadataka.

4. Faza formalnih operacija – razdoblje formalnih operacija (11.- nadalje)

U fazi formalnih operacija logičko razmišljanje sve je razvijenije, zbog čega djeca stvaraju svoju percepciju i razmišljanje o određenom događaju koji žele nacrtati. Prilikom likovnog stvaralaštva razvija se sposobnost sistematičnog planiranja i određivanja pojedinih likovnih elemenata.

7.1. Ometanje dječjeg stvaralaštva

Djeca su po prirodi znatiželjna te sami vole istraživati granice i rješavati probleme, ali odrasli ponekad, misleći kako olakšavaju djeci određene zadatke, sputavaju njihov razvoj kreativnosti i mašte. Tako je to i u likovnom stvaralaštvu, gdje se pred djecu stavljaju gotovi predlošci koji ometaju dječji rad te, zbog njih, djeca gube zanimanje, misleći da njihov rad nije dostojan pogleda. Zbog želje da djetetu pomognemo nešto nacrtati, oslikati ili napraviti, usporavamo njihov razvoj i likovno stvaralaštvo te se oni okreću prema uspješnom kopiranju shematskih predložaka (Belamarić, 1986:253).

Postoji nekoliko načina koje autorica Dobrila Belamarić navodi u svojoj knjizi kao ometanje dječjeg likovnog stvaralaštva, a to su:

Crtanje djeci – djeca se u najranijoj dobi susreću s oblicima koje još ne razumiju, dok su odrasli uporni u prikazivanju oblika i crteža. Djeca pri tome nastoje što bolje oponašati roditelje, tim se postupkom ugrožava prirodni tijek dječjeg opažanja i stvaranja oblika.

Ispravljanje dječjih radova – svatko od nas ima drugačiji pogled na neki objekt. Stoga, ako se dječji radovi ispravljaju ili ako djeci dajemo upute kako da ih poprave, to može loše utjecati na njihovo samopouzdanje i daljnju kreativnost jer možda nisu vidjeli taj objekt na isti način.

Bojanke – u bojankama se najčešće pojavljuju pojednostavljeni oblici koje djeca kasnije koriste u svojim radovima te tako dolazi do shematskog kopiranja i svi su

radovi jednaki. Time se isključuje dječje opažanje detalja i kreativnosti prilikom stvaranja likovnih radova.

Vrednovanje dječjih radova – svako vrednovanje i procjenjivanje dječjih radova u njima će kad-tad stvoriti osjećaj nelagode i propitivanja samoga sebe u uspješnost likovnog rada. Prilikom pozitivnog komentara djeca će biti zadovoljna i htjet će nastaviti svoj rad, no svaka kritika koja se uputi djetetu u njemu će izazvati osjećaj da je pogriješilo i svaki će sljedeći put biti ograničen, što će se odraziti na kreativnost u stvaralaštvu te će dijete gubiti samopoštovanje i samopouzdanje.

Komentar ili prigovor na dječji rad – kao i kod vrednovanja dječjih radova, svaki prigovor koji uputimo djeci može ih dovesti do toga da se osjećaju kao da su pogriješili. To može rezultirati njihovim odustajanjem od daljnjeg stvaralaštva i gubitkom interesa za likovnost, okrećući se nečemu što više zadovoljava očekivanja odraslih.

Pretjerano korištenje pohvala – kod pregleda dječjih radova treba biti umjeren u pohvalama koje upućujemo djeci. U suprotnom, djeca će se više usredotočiti na dobivanje pohvala, nego na likovno izražavanje kroz rad.

7.2. Poticanje dječjeg stvaralaštva

Iako smo gore u tekstu naveli kako se može omesti dječje likovno stvaralaštvo te time narušiti prirodni proces dječjeg razvoja, stručne osobe poput odgojitelja, učitelja ili roditelja koji su upućeni u važnost samostalnog razvijanja djece, mogu na različite načine poticati djecu koja će zatim, samostalno istražujući, dolaziti do rješenja. Djeca tijekom boravka u prirodi, potaknuta svojom znatiželjom, samostalno primjećuju razne detalje koji se pojavljuju oko njih. Kako bi zabilježili nešto što ih se dojmilo sami dolaze do likovnog stvaralaštva te sami kreiraju rad, koji će na kraju biti originalan jer su sami došli do cilja (Belamarić, 1986:254).

Autorica Dobrila Belamarić u svojoj knjizi također je navela pozitivne načine za poticanje dječjeg stvaralaštva, a neki od njih su:

Usmjeravanje pažnje – prilikom boravka u prirodi djeci je lako skrenuti pažnju na nešto što se nalazi u blizini. Ispitivanjem što vide, kakvo je to, ili nekim drugim poticajnim pitanjima, djeca će zapaziti i detalje objekta koji promatraju.

Aktiviranje sjećanja – djeci je lako usmjeriti pažnju na nešto što su vidjela uživo i što im je ostalo u sjećanju. U takvim situacijama važno je razgovarati s djecom o tome što su vidjela, kakvo je bilo iskustvo, jesu li dotaknuli taj predmet i kakav je bio njihov osjećaj. Takvim pitanjima potičemo djecu da se prisjete trenutka kada su bili u doticaju s predmetom te na taj način osvježe sliku te ih potičemo da to što su vidjeli zabilježe na neki način.

Mašta – u ranoj dobi dječja mašta vrlo je razvijena i djeca su sklona maštanju, što se u likovnoj tehnici može dobro iskoristiti za originalnost u dječjim likovnim radovima. Prilikom čitanja slikovnice ili pjesme, svako dijete ima neko svoje viđenje pročitano djela te stvara neke svoje predodžbe o tome. Time se potiče jedinstvenost i raznolikost dječjih radova koji zatim budu posve originalni.

Zamišljanje – sličan, ali posve drugačiji pojam nego maštanje. U takvoj situaciji djecu potičemo da zamisle kako bi nešto što nema neku jasnu sliku moglo izgledati na umjetničkoj razini. Djeci zadajemo zadatak da dočaraju likovnim tehnikama ritam određene skladbe ili kako struji vjetar, te time potičemo djecu na razmišljanje i zamišljanje njihovih perspektiva što zatim likovnim tehnikama prenose na papir.

Razni likovni materijali – prilikom izvođenja aktivnosti, poželjno je djeci dati više likovnih materijala kako bi imali slobodu odabira. Samim time stvara se osjećaj samopouzdanja, a likovni će radovi zbog toga biti originalniji. Djeca će moći odabrati materijal s kojim će predočiti određeni zadatak na onaj način na koji njima najviše odgovara i bez pritiska ostalih.

Potvrda i pohvala – pravovremena pohvala i potvrda da je određeni zadatak uspješno napravljen djeci daje samopouzdanje i osjećaj sigurnosti da je nešto dobro odrađeno. Time se djeci pruža orijentacija da je određeni zadatak uspješno odrađen i da su sposobni za daljnje zadatke, zbog čega će njima pristupiti sa zanimanjem.

8. LIKOVNE TEHNIKE U DJEČJEM VRTIĆU

Dječje stvaralaštvo u odgojno-obrazovnim ustanovama veoma ovisi o načinu rada odgojitelja te o njihovim likovnim sposobnostima i motivaciji za likovno stvaralaštvo. Odgojitelji svojom motiviranošću i kreativnošću pružaju djeci mogućnost likovnog izraza te možemo zaključiti da imaju vrlo važnu ulogu u prenošenju zanimanja za likovnost kod djece (Herceg i sur., 2010.).

Prema autorici Herceg i sur. (2010.), djeca u odgojno-obrazovnim ustanovama mogu koristiti sve likovne tehnike, ovisno o razvojnoj fazi u kojoj se pojedino dijete nalazi. Čak je i poželjno što više likovnih elemenata pružiti djeci kako bi razvijala finu motoriku šake i umjetničko stvaralaštvo. Različitim likovnim tehnikama djeca razvijaju apstraktno mišljenje o pojedinim događajima koje zatim prenose u svoje djelo te se zbog toga djeca osjećaju sigurno i zadovoljno. Materijal koji se pruža djeci mora se dobro primati na određene podloge kako bi djeca nesmetano mogla stvarati svoje djelo, u protivnom može doći do frustracija i odbijanja daljnjeg rada što bi naštetilo kasnijem zanimanju za likovnost. U svojoj knjizi autorica Herceg i sur. (2010.) navodi kako su u predškolskoj dobi najzahtjevniji alat škare, kod kojih odgojitelj uvijek treba biti u prisutnosti izvođenja aktivnosti kako ne bi došlo do ozljeda. No, iako su najzahtjevniji alat, vrlo je važno da djeca u predškolskim ustanovama nauče baratati škarama, koje imaju važnu ulogu u daljnjem njihovom razvoju.

U odgojno-obrazovnim ustanovama najčešće se koriste tehnike kojima djeca mogu sigurno baratati i kod kojih je prisustvo odgojitelja svedeno na minimum. Likovne tehnike dijele se na tehnike plošnog oblikovanja te na tehnike prostorno-plastičnog oblikovanja. Tehnike plošnog oblikovanja još se dijele na: crtačke, slikarske i grafičke tehnike, dok su kod tehnika prostorno-plastičnog oblikovanja najčešće: glina, glinamol, plastelin, karton, žica, drvo i drugo (Herceg i sur., 2010.).

U daljnjem tekstu bit će objašnjene neke od tehnika koje se najčešće mogu vidjeti u odgojno-obrazovnim ustanovama i s kojima se djeca najčešće susreću.

8.1. Olovka

Olovka je jedan od najpoznatijih pribora koji se koriste u likovnom stvaralaštvu, a nastaje mješavinom gline i mješavine grafitu. Ovisno o kakvoj mješavini se radi, možemo razlikovati tvrde olovke koje nose naziv od H do H9 i mekane olovke koje označavamo oznakama od B do B7, time određujemo koja je olovka pogodna za koje likovno izražavanje. Tvrde olovke ostavljaju svijetli i tanak trag te su pogodne za tehničko crtanje, dok se mekanije olovke više koriste za rad u odgojnim skupinama jer više pridodaju likovnim vrijednostima. Djeca prilikom stvaranja moraju paziti na stisak ruke te tako odlučuju hoće li crta biti deblja ili tanja. Isto tako, olovka je u vrtićima najzastupljeniji pribor s kojim djeca stvaraju svoje likovne radove jer ne iziskuje previše napora i prisustva odgojitelja u neposrednoj okolini djeteta te im je uvijek dostupna na policama (Jakubin, 1999.).

8.2. Flomaster

Uz olovku, flomaster je jednako prigodan za upotrebu u odgojnim ustanovama te se uvijek nalazi u blizini djece. Djeca se flomasterima uvijek rado vraćaju zbog mogućnosti odabira različitih boja, koje pridonose originalnosti i kreativnosti dječjih radova. Flomasteri su crtački pribor koji nastaje od tinti različitih boja i nijansi te na papiru ostavlja isti trag bez obzira na jačinu pritiska. Likovni radovi načinjeni flomasterima ne smiju biti izloženi suncu jer flomaster nije dugoročan te radovi, koji su dugo bili na suncu, mogu izbljedjeti i izgubiti smisao. Ovisno o tome kakvu liniju želimo na svojem crtežu moramo odabrati i različite debljine flomastera. Postoje dvije vrste flomastera: prva vrsta su akvarel flomasteri, koji u doticaju s vodom mogu dati crtežu određene akvarelske karakteristike, dok su druga vrsta *permanent* flomasteri, koji nisu topivi u vodi te zadržavaju svoj postojani oblik (Jakubin, 1999.).

8.3. Tuš-kist i lavirani tuš

Sljedeća je likovna tehnika koja se koristi u odgojno-obrazovnim ustanovama tuš-kist i lavirani tuš. Kist sa svojim značajkama može biti i crtački i slikarski pribor, dok svojim karakteristikama stvara jedinstveno likovno stvaralaštvo. Ovisno o tome koliko umočimo kist u tuš ili neku drugu tintu, svojim potezom ostavlja deblje ili tanje linije na papiru. Kada želimo povući tanke linije, dovoljno je da vrhom kista pređemo

po papiru, no ako želimo deblju liniju, kist je potrebno pritisnuti na papir. Ako ponestaje tinte na kistu, linija će s vremenom postajati sve manje vidljiva i na papiru će se moći raspoznati svaka dlačica kista. Ako se na crtežu žele prikazati različite nijanse tuša ili neke druge tinte, tada koristimo vodu kako bi razrijedili tuš te tako dobili dojam tonske vrijednosti crteža. Taj postupak nosi naziv lavirani tuš ili *lavis* (Jakubin, 1999.).

8.4. Tempera

Tempera, kao likovna tehnika u odgojno-obrazovnim ustanovama, od odgojitelja zahtijeva pripremu paleta ili posudica u koju se zatim stavljaju određene boje tempere. Riječ tempera potječe od starovjekovne latinske riječi *temperare*, što bi u prijevodu značilo miješati. Boja nastaje tako što se boja u prahu miješa s otopinom ljepljivosti i vezivnog sredstva, što može biti žumanjak ili bjelanjak jajeta, ocat ili neko drugo vezivno sredstvo. Takav recept znao je zgusnuti boje, pa bi se prije uporabe trebale razrijediti vodom, dok se danas koriste gotove boje, koje su pakirane u tubama i spremne za uporabu. Tempera se ne nanosi debelim slojem jer nakon što se osuši može dovesti do pucanja i ljuštenja boje. Nakon sušenja, boja je neotopiva u vodi te ne izbljeđuje na suncu. Djecu prije rada s temperama treba zaštititi kako boja ne bi zaprljala njihovu odjeću (Jakubin, 1999.).

8.5. Kolaž

Kolaž je likovna tehnika u kojoj djeca najviše razvijaju finu motoriku jer prilikom rezanja, trganja i baratanja različitim papirima najviše upotrebljavaju prste šake kako bi stvorili svoj rad. Kolaž je tehnika gdje rezanjem ili trganjem papira te lijepljenjem na drugu podlogu nastaje likovno stvaralaštvo. Svoj naziv dobio je od francuske riječi *collage*, što bi u prijevodu značilo lijepljenje. Materijali kod izrade mogu biti raznovrsni od kolaž papira, novina, starih crteža, krep papira, pa i različitih vrsta tkanina koje svojom teksturom stvaraju posebno likovno djelo (Jakubin, 1999.).

8.6. Akvarel boje

Akvarel boje svoj naziv dobile su od latinske riječi *aqua*, što bi u prijevodu značilo voda. Voda je osnovno sredstvo te likovne tehnike jer se kruti pigment boje razrjeđuje vodom te se mekanim kistovima nanosi na hrapavi papir i tako nastaje likovno djelo. Vodene boje lako su nabavljiv materijal te su često prisutne u predškolskim ustanovama, gdje ih djeca rado upotrebljavaju za svoja likovna izražavanja. Vodene boje su karakteristične po tome što su transparentne i prozirne, pa u likovnim radovima pridonose osjećaju svježine i nježnosti boja (Jakubin, 1999.).

Postoje dvije mogućnosti slikanja vodenim bojama, slikanje na mokroj podlozi i slikanje na suhoj podlozi. Kod slikanja na mokroj podlozi najvažnije je da papir bude mokar, poželjno i s jedne i s druge strane, kako ne bi došlo do savijanja papira. Na tako mokroj podlozi slikamo mekanim kistom, a boje koje se nanose na papir imaju efekt razlijevanja, što pridonosi specifičnosti takve tehnike. Kada radimo na suhoj podlozi, boju razrjeđujemo vodom te mekanim kistovima nanosimo na podlogu. Kada se osuši, na njoj se može ponovno slikati. Boja se može nanositi u više slojeva te tako likovnom radu dati tonsku vrijednost (Jakubin, 1999.).

9. IZRADA AUTORSKOG BUTAJA

U svrhu ovog završnog rada izrađen je autorski butaj koji će biti korišten prilikom aktivnosti koja će se provesti u odgojno-obrazovnoj ustanovi. U daljnjem tekstu bit će objašnjen postupak izrade te materijali koji su se koristili prilikom izrade autorskog butaja.

Za izradu butaja korišteni su sljedeći materijali: drvo borovine za okvir, šperploča (debljine 6 mm) za vratašca, ljepilo za drvo, spojnice za vratašca i vijci, ubodna pila, brusni papir, brener te lemilica za ukrašavanje.

1. Korak

Prvi korak u izradi butaja bio je izrezati drvo borovine na željene dimenzije (gornju i donju stranicu na 42 cm, a bočne stranice na 26 cm). Drvo se izredalo ubodnom pilom te se zatim izgladilo brusnim papirom kako bi površina drva bila glatka. Drvo se zatim lijepilo i pričvrstilo u željeni oblik okvira.

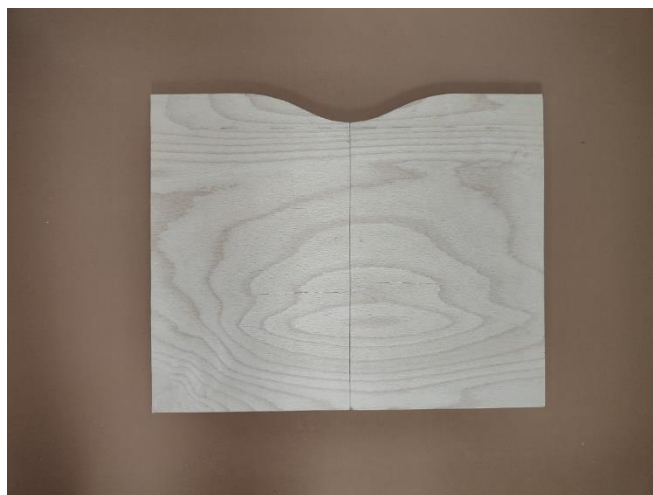
Slika 11. Izrada okvira za butaj

2. Korak

Kada je okvir bio gotov krenula sam na odabir oblika i izrezivanje vratašca za butaj. Što se tiče dimenzija, dužina vratašca je 33 cm, a širina jedne polovice vratašca 21 cm. Za izradu vratašca koristila sam šperploču debljine 6 mm te sam odabrala jednostavni dvodijelni način otvaranja.

Slika 12. Izrezivanje vratašca za butaj

3. Korak

Nakon što su okvir i vratašca za butaj bila izrezana. Vratašca sam pričvrstila na okvir uz pomoć spojnice za vrata i vijaka. Izgladila sam sve neravnine koje su preostale i, na kraju, dodala zatvarač koji će držati vratašca zajedno kako se ne bi otvarala.

Slika 13. Autorski butaj

4. Korak

Za završne detalje i dekoraciju koristila sam brener, kojim sam drvo spaljivala, a lemilicom sam na prednjoj strani butaja iscrtala Malog princa kako bi taj butaj imao posebnu notu dječjeg izričaja. Za kraj sam dodala ručku na okvir kako bi se lakše mogao prenositi.

Slika 14. Prednja strana butaja

Slika 15. Zadnja strana butaja

10. ODABIR PRIČE ZA AKTIVNOST U ODGOJNOJ SKUPINI

10.1. Priča

Priča koju sam odabrala potječe iz japanske usmene predaje, a njezin tekst pronašla sam u knjizi *Najljepše japanske priče za djecu*, koju je prevela Martina Popović, uredila Florence Sakade, a ilustrirao Yoshisuke Korusaki, izdavač je Biovega iz Zagreba, a knjiga je izdana 2003. Priča nosi naziv *Zec na mjesecu*. U svrhu završnog rada izmijenila sam neke dijelove priče kako bi bila prilagođena djeci predškolske dobi.

Ispod iznosim tekst priče koji sam prepričala i izmijenila na svoj način.

„Jednom davno gore na dalekom Mjesecu, živio je jedan starac. Jednoga dana spustio je pogled na Zemlju te ugledao troje prijatelja, zeca, majmuna i lisicu kako se zajedno igraju. „Baš me zanima tko je od njih najljubazniji“ pomisli Starac te odluči sići na Zemlju i sam se uvjeriti.

Jednoga dana dok su se troje prijatelja igrala na livadi, naišli su na Starca koji je ležao na zemlji. „O ne, Starče, jesi li dobro? – zapita Lisica. „Molim Vas, pomozite mi, toliko sam gladan i umoran da se ne mogu pomaknuti.“ – šapćući je odgovorio Starac. „Ne brini, mi ćemo ti potražiti hranu kako bi opet bio jak i zdrav.“ – rekoše tri prijatelja.

Nakon toga, Lisica, Zec i Majmun brzo su otrčali kako bi prikupili hranu i donijeli je Starcu. Majmun, koji se jako voli penjati po stablu, s lakoćom se popeo na stablo jabuka te ih počeo brati za Starca. Lisica, koja je bila izvrsna u lovljenju, otišla je do rijeke u kojoj su plivale ribe. Svojim je šapama ulovila puno riba kako bi Starac vratio svoju snagu. No Zec se nije znao ni penjati po drveću niti je znao loviti ribe. Jadan mali Zec nije znao kako pomoći Starcu pa je samo skakutao malo ovdje, malo ondje po šumi.

Svih troje prijatelja zatim se ponovno okupilo da vide Starca. Majmun je donio jabuke, a Lisica je ulovila puno riba, no Zec nije uspio pronaći ništa! Ali Zec je primijetio da je Starcu jako hladno pa je rekao Majmunu da brzo skupi grančice, a Lisici da napravi veliku vatru kako bi se Starac ugrijao. I dok su dvoje prijatelja tražila grančice i napravila vatru, Zec cijelo vrijeme budno pazio na Starca.

Dok je vatra grijala Starca, Zec mu je rekao: „Jako mi je žao, nisam uspio pronaći ništa za tebe, najbolje je da odem.“ U tom trenutku Starac ustane i reče: „Ne, ne, nemoj otići! Tako si bio dobar prema meni kada si primijetio da mi je hladno da ću te nagraditi.“ I odjednom se Starac čarobno preruši i pokaže svoje pravo lice. Pred Zecom je sada stajao Starac od Mjeseca, koji ga je uzeo sa sobom i sada žive zajedno na Mjesecu. Pa tako djeco, ako i vi danas kada izađe Mjesec pogledate prema njemu, možda ugledate jednog malenog Zeca koji skakuće po Mjesecu.“

10.2. Ilustracije

Kod izrade ilustracija koristila sam dvije likovne tehnike, a to su akvarel boje i tuš. Akvarel boje koristila sam za oslikavanje pozadine ilustracija, a zatim sam tušem obrubila i istaknula bitne motive. Oslikane ilustracije nalaze se u daljnjem tekstu.

Slika 16. Ilustracija 1.

Slika 17. Ilustracija 2.

Slika 18. Ilustracija 3.

Slika 19. Ilustracija 4.

Slika 20. Ilustracija 5.

Slika 21. Ilustracija 6.

Slika 22. Ilustracija 7.

Slika 23. Ilustracija 8.

Slika 24. Ilustracija 9.

Slika 25. Ilustracija 10.

Slika 26. Ilustracija 11.

Slika 27. Ilustracija 12.

Slika 28. Ilustracija 13.

11.KAMISHIBAI PRIČA U DV BEDEKOVČINA

U svrhu ovog završnog rada, planirana je aktivnost u dječjem vrtiću koji je smješten u općini Bedekovčina. U dječjem vrtiću provedena je aktivnost u kojoj se koristila tehnika Kamishibai pripovijedanja. Aktivnost je izvedena u skupini *Pčelice*, u kojoj se nalaze djeca od pete do sedme godine starosti. U aktivnosti je sudjelovalo 16 djece, od kojih su bila četiri dječaka i 12 djevojčica. Prije izvedbe djeca su bila upućena u aktivnost te su prikupljene privole roditelja za njezinu provedbu. U daljnjem tekstu bit će objašnjeni uvodni, glavni i završni dio provedene aktivnosti u predškolskoj ustanovi te će biti prikazani dječji radovi na zadanu temu.

11.1. Uvodni dio

Prije izvedbe priče *Zec na mjesecu* djeca su proučila cijeli Butaj te kako on uopće funkcionira, na što su komentirala da ih podsjeća na televizor. U uvodnom dijelu ispričala sam im odakle potječe ova tehnika, što je potaknulo njihovu znatiželju. Nakon uvodne motivacije uslijedila je izvedba priče. Ta skupina djece još nije imala priliku slušati takav način pripovijedanja pa ih je ova priča očarala i svi su je pažljivo pratili te interakcijski prisustvovali. Nakon završene priče s djecom je proveden motivacijski razgovor u kojem smo se prisjetili bitnih dijelova priče: koji su se likovi nalazili u priči, kako je svaki od njih pomogao starcu, što je donio zec? Zadnjim pitanjem potaknula sam djecu na razmišljanje što je zec ipak mogao donijeti starcu, na što su ona različito odgovorila.

Slika 29. Izvedba priče *Zec na mjesecu*

11.2. Glavni dio

Nakon završenog motivacijskog (uvodnog) dijela uslijedio je glavni dio, u kojem se djeci motivacijskim pristupom reklo da nacrtaju kako bi Zec ipak mogao pomoći Starcu. Djeca su na početku bila neodlučna u tome što bi nacrtala, ali nakon što sam ih podsjetila na razgovor koji smo vodili poslije završene priče svi su znali što će crtati. Djeci je podijeljen potreban materijal, a to su bile: olovke (različitih tvrdoća), bojice i papir. Tijekom njihove izrade radova obilazila sam ih te je svako dijete iznijelo komentar na svoj rad.

Slika 30. Rad djece u glavnom dijelu aktivnosti

Slika 31. Dječak crta svoj rad

11.3. Završni dio

U zaključnom dijelu bih navela da ću svakako koristiti tu tehniku i u nekim daljnjim aktivnostima jer, po reakcijama djece, to im je nešto novo, a utječe na puno razvojnih faza. Među aktivnostima koje planiram provesti s djecom zasigurno je nastavak ove priče i izrada butaja te njihova izvedba priče na način koji žele. Smatram da se tijekom takve aktivnosti djeca oslobađaju nelagode i da takva aktivnost pruža djeci sigurnost i jača samopouzdanje i samopoštovanje. Prilikom manipuliranja butajem, djeca su kroz igru i kroz zanimljiv način manipulirala i okretala stranice priče, koje također potiču razvoj šake i fine motorike, a svojim pričanjem i komunikacijom unaprjeđuje i širi njihov vokabular. Tom aktivnošću ostvaren je cilj upoznavanja djece s takvom tehnikom pripovijedanja te je postignut daljnji interes odgojitelja za njezinim korištenjem u daljnjem radu s djecom.

11.4. Dječji radovi i komentari

Slika 32. Dječji rad 1.

Djevojčica I., 6 godina: „Ja sam nacrtala Zeca kako nosi mrkve, a Lisicu kako priprema vatru. A ptice su ih došle pogledati.“

Slika 33. Dječji rad 2.

Djevojčica L., 6 godina: „Moj Zec je otišao doma i donio Starcu mrkve kako bi postao zdrav.“

Slika 34. Dječji rad 3.

Djevojčica E., 6 godina: „Zec je pripremio punu košaru povrća.“

Slika 35. Dječji rad 4.

Djevojčica M., 6,5 godina: „Moj zeko će napraviti još veću vatru od lisice.“

Slika 36. Dječji rad 5.

Djevojčica A., 7 godina: „Moj zeko je isto donio mrkve.“

Slika 37. Dječji rad 6.

Djevojčica L., 6 godina: „Moja mama kaže da je salata puna vitamina pa je moj zeko donio starcu salatu.“

Slika 38. Dječji rad 7.

Djevojčica D., 6,5 godina: „Moj zec je otišao u šumu i pronašao šumske jagode.“

Slika 39. Dječji rad 8.

Djevojčica L., 6 godina: „Zec je otišao do stabla jabuka i uzeo onu koja je pala na pod.“

Slika 40. Dječji rad 9.

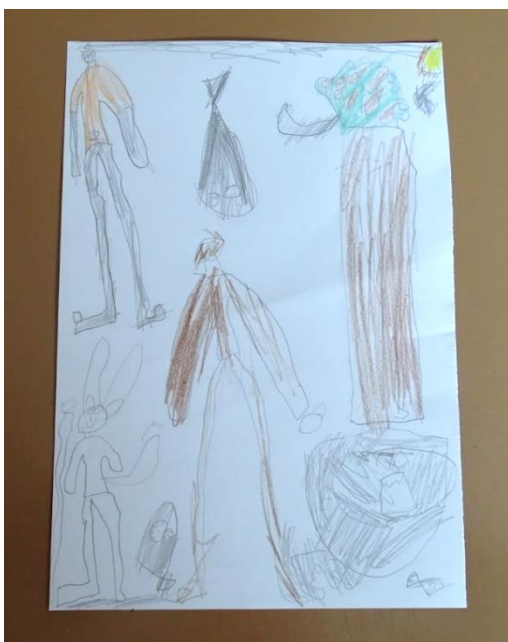
Djevojčica L., 5,5 godina: „Moj zeko je otišao do rijeke i donio starcu vode da ne bude žedan.“

Slika 41. Dječji rad 10.

Djevojčica L., 5 godina: „Moj zec je našao jako veliku mrkvu za starca.“

Slika 42. Dječji rad 11.

Dječak S., 5 godina: „Moj zec je došao kod lisice i donio ribe.“

Slika 43. Dječji rad 12.

Dječak T., 6 godina: „Zec je otišao iza brda i uzeo mrkvu i kupus i donio starcu.“

Slika 44. Dječji rad 13.

Dječak M., 6 godina: „Moj zec je pronašao vrtu u kojem su bile mrkve pa ih je sa svojim rukama uzeo i donio starcu da mu bude bolje.“

Slika 45. Dječji rad 14.

Dječak F., 6 godina: „Zec je sam napravio vrt u kojem su narasle mrkve i salata i onda je starac sam ubrao i pojeo sve povrće.“

Slika 46. Dječji rad 15.

Djevojčica B., 6 godina: „Moj zec je pronašao bocu vode pa je to donio starcu.“

Slika 47. Dječji rad 16.

Djevojčica D., 5 godina: „Moj zec je donio zdjelu punu voća.“

ZAKLJUČAK

Cilj ovog završnog rada bio je upoznati širu zajednicu s Kamishibai tehnikom pripovijedanja te mislim da sam u tome bila uspješna. Tijekom pisanja završnog rada i tijekom istraživanja povijesti japanske kulture, zaključila sam da su Japanci u velikoj prednosti u odnosu na ostatak svijeta. Promatrajući povijest Kamishibai saznajemo da je ta tehnika potaknula izum televizije, a to možemo vidjeti po tome što su prvu televiziju u Japanu prozvali *Denki Kamishibai*, što bi u prijevodu značilo elektronički kamishibai.

Uz Kamishibai tehniku pripovijedanja djeca u predškolskoj ustanovit mogu razvijati svoju kreativnost u glazbenom, likovnom i govornom izričaju i pri tome unaprijeđivati svoj vokabular i govorne vještine. Time djeca u odgojno-obrazovnim ustanovama uče važne odrednice koje će im pomoći u daljnjem razvijanju. Uz govorne vještine koje su potrebne kroz cijeli život, moći će se i likovno izražavati te će svaki dječji rad postati autentičan i jedinstven.

Tijekom pisanja rada uočila sam bitne čimbenike koji su tom tehnikom zadovoljeni, a djeci je potpuno zanimljiv i novi način koji im pruža i znanje te zadovoljstvo. Kod djece sam primijetila da vole biti u interakciji s pričom i koncentriranija su na radnju ako moraju raditi neke pokrete ili odgovarati na postavljena pitanja kako bi radnja priče dobila nastavak. Tijekom čitanja slikovnica u predškolskim ustanovama od djece se očekuje da budu tihi slušatelji, što je kod neke djece problem jer je u našoj naravi da moramo komentirati nešto što nas privlači ili nam je zanimljivo.

Kamishibai tehnikom djeca su uključena u radnju i mogli bismo reći da su i oni sami pripovjedači priče, zbog čega se osjećaju sigurno i zadovoljeno. Emocije koje se prilikom takve interakcije stvaraju puno su snažnije i jače djeluju na djecu koja se cijelim svojim tijelom i maštom užive u radnju. Tim načinom potiču se ljubav i želja za daljnjim čitanjem literature u odrasloj dobi, a to je danas sve rjeđe.

LITERATURA

Knjige:

- I. Belamarić, D. (1986.) Dijete i oblik – likovni jezik predškolske djece. Školska knjiga – Zagreb 1986
- II. Benić Županić, M. (2009.) O lutkama i lutkarstvu. Leykam international, d.o.o. Zabreb
- III. Čepeljnik, M., Bucik, K., Zajec, U. (2018.) Umetnost kamišibaja. Slovenski gledališki inštitut
- IV. Herceg, L., Karlavaris, B., Rončević, A. (2010.) Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi. Zagreb, Alfa
- V. Ivon, H., Zavoreo Rakić, E. (2018). Razvoj empatije med predstavo gledališča kamišibaj. V M. Čepeljnik (Ur.), Umetnost kamišibaja. Zbornik prispevkov, Mednarodni simpozij Umetnost kamišibaja: Beseda podobe in podoba besede (str. 67-74). Ljubljana: Slovenski gledališki inštitut
- VI. Jakubin, M. (1999.) Likovni jezik i likovne tehnike: temeljni pojmovi. Zagreb, Educa
- VII. Las Casas, D. (2006.) Kamishibai Story Theater: The Art of Picture Telling. Teacher Ideas Press
- VIII. M. McGowan, T. (2010.) The Kamishibai Classroom; Engaging Multiple Literacies through the Art of „Paper Theater“. Librariesunlimited
- IX. Najljepše japanske priče za djecu (2003.). Biovega, Zagreb
- X. Nash, E. P. (2009.) Manga Kamishibai – the art of Japanese paper theatre, Abrams comic arts, New York
- XI. Sitar, J. (2020). Umetnost kamišibaja: priručnik za stvarjanje. Maribor: Aristej
- XII. Velički, V. (2013.) Pričanje priča – stvaranje priča: povratak izgubljenom govoru. Zagreb:Alfa

Mrežne stranice:

- I. Willmann, Anna. “Japanese Illustrated Handscrolls.” In Heilbrunn Timeline of Art History. New York: The Metropolitan Museum of Art, 2000–. http://www.metmuseum.org/toah/hd/jilh/hd_jilh.htm(pristupljeno: 14.4.2024.)
- II. Kaminishi, I. (2017). Etohi in History. In Explaining Pictures (pp. 19–30). University of Hawaii Press. <https://doi.org/10.1515/9780824844493-003> (pristupljeno: 14.4.2024.)

- III. M. McGowan, T. The Many Faces of Kamishibai (Japanese Paper Theater): Past, Present and Future. <http://aboutjapan.japansociety.org/content.cfm/the-many-faces-of-kamishibai> (pristupljeno: 04.05.2024.)
- IV. The Mechanics of Kamishibai Through the Art of Eigoro Futamata <http://www.kamishibai.com/PDF/TheMechanics.pdf> (pristupljeno: 11.5.2024)
- V. Kamišibaj – pripovijedanje uz slike <https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/ucitelji-tvaraju/kamisibajpripovijedanje-uz-slike/> (pristupljeno: 11.05.2024.)
- VI. Kamishibai <https://seedsoftellers.eu/resources/kamishibai/> (pristupljeno: 11.05.2024.)

POPIS SLIKA

1. Slika: Prikaz Bunraku lutke,
Izvor:<https://i0.wp.com/parisienneintokyo.com/wp-content/uploads/2020/02/bunraku.jpg?resize=600%2C450> (preuzeto: 14.6.2024.)
2. Slika: Djeca okupljena oko Butai-a,
Izvor:<https://www.skolskiportal.hr/wp-content/uploads/2021/03/800x450-kamishibai-price.png> (preuzeto 14.4.2024.)
3. Slika: Emaki – ilustrirani svitak,
Izvor:<https://collectionapi.metmuseum.org/api/collection/v1/iiif/45428/191371/main-image> (preuzeto: 14.4.2024.)
4. Slika: Biwa – Japanska drvena lutnja kratkog vrata,
Izvor:https://taikoshop.com/cdn/shop/products/581982d4c2fecf8bcf4336ba4a1af18c_1024x.jpg?v=1565284936 (preuzeto: 14.4.2024)
5. Slika: Sasara – Japanske drvene udaraljke,
Izvor:<https://encryptedtbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTNrhcUJQQrZeDnt81Dgq5zn1yWcUeuqGXgCZc8JIBFA&s>(preuzeto: 14.4.2024.)
6. Slika: Prikaz Utusushi izvedbe,
Izvor:<https://viewofhearts.files.wordpress.com/2016/01/huro2.jpg?w=1000>
(preuzeto: 15.4.2024.)
7. Slika: Prikaz Tachi-e,
Izvor: <https://u.osu.edu/manga/files/2016/05/figure-2-rrif84.jpg>
(preuzeto:04.05.2024.)
8. Slika: Izvedba priče uz pozornicu,
Izvor: <https://writeoutloudsd.com/wp-content/uploads/2021/08/jyl-ayako-1.jpg> (preuzeto: 11.05.2024.)
9. Slika: Izvedba priče bez pozornice,
Izvor: <https://seedsoftellers.eu/resources/kamishibai/#> (preuzeto: 11.05.2024.)
10. Slika: Prikaz superheroja Golden Bata,
Izvor:https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/8/88/Ogon_Batto_Kamishibai.jpg (preuzeto: 11.05.2024.)
11. Slika: Izrada okvira za butaj, Izvor: Autorica rada
12. Slika: Izrezivanje vratašca za butaj, Izvor: Autorica rada
13. Slika: Autorski butaj, Izvor: Autorica rada
14. Slika: Prednja strana butaja, Izvor: Autorica rada
15. Slika: Zadnja strana butaja, Izvor: Autorica rada
16. Slika: Ilustracija 1., Izvor: Autorica rada
17. Slika: Ilustracija 2., Izvor: Autorica rada
18. Slika: Ilustracija 3., Izvor: Autorica rada
19. Slika: Ilustracija 4., Izvor: Autorica rada

20. Slika: Ilustracija 5., Izvor: Autorica rada
21. Slika: Ilustracija 6., Izvor: Autorica rada
22. Slika: Ilustracija 7., Izvor: Autorica rada
23. Slika: Ilustracija 8., Izvor: Autorica rada
24. Slika: Ilustracija 9., Izvor: Autorica rada
25. Slika: Ilustracija 10., Izvor: Autorica rada
26. Slika: Ilustracija 11., Izvor: Autorica rada
27. Slika: Ilustracija 12., Izvor: Autorica rada
28. Slika: Ilustracija 13., Izvor: Autorica rada
29. Slika: Izvedba priče Zec na Mjesecu, Izvor: Autorica rada
30. Slika: Rad djece u glavnom dijelu aktivnosti, Izvor: Autorica rada
31. Slika: Dječak crta svoj rad, Izvor: Autorica rada
32. Slika: Dječji rad 1., Izvor: Autorica rada
33. Slika: Dječji rad 2., Izvor: Autorica rada
34. Slika: Dječji rad 3., Izvor: Autorica rada
35. Slika: Dječji rad 4., Izvor: Autorica rada
36. Slika: Dječji rad 5., Izvor: Autorica rada
37. Slika: Dječji rad 6., Izvor: Autorica rada
38. Slika: Dječji rad 7., Izvor: Autorica rada
39. Slika: Dječji rad 8., Izvor: Autorica rada
40. Slika: Dječji rad 9., Izvor: Autorica rada
41. Slika: Dječji rad 10., Izvor: Autorica rada
42. Slika: Dječji rad 11., Izvor: Autorica rada
43. Slika: Dječji rad 12., Izvor: Autorica rada
44. Slika: Dječji rad 13., Izvor: Autorica rada
45. Slika: Dječji rad 14., Izvor: Autorica rada
46. Slika: Dječji rad 15., Izvor: Autorica rada
47. Slika: Dječji rad 16., Izvor: Autorica rada

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mog rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)